

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นแผนแม่บท ด้านการศึกษาของประเทศที่ได้กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษา อบรม และสนับสนุน การศึกษาให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และใน มาตรา 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า “การศึกษา หมายถึง กระบวนการ เรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัย เกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 2) ถ้าเราถือว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น การเรียนรู้ก็คือการเรียนรู้ของคนในสังคม นั้นเอง เพราะทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เกิดมาเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ การเรียนรู้นั้นทำได้หลายวิธี หลายรูปแบบ เป็นการสร้างองค์ความรู้ การสร้างสรรค์ จรรโลงเพื่อความก้าวหน้า ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ใหม่ตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้นต้องการการเรียนรู้ที่เน้นและให้ความสำคัญกับการ สร้างสรรค์ ให้ทุกคนได้เรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ อย่างมั่นคงและมีความสุข และในมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ระบุจุดประสงค์ของการเรียนรู้ไว้อย่าง ชัดเจนในมาตรา 4 และมาตรา 7 ว่ากระบวนการเรียนรู้นั้นต้องมีความริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่องแสดงให้เห็นได้ชัดว่าการสร้างสรรค์จะช่วยให้การศึกษา

พัฒนาอย่างต่อเนื่องและเกิดสิ่งใหม่ๆ ในกระบวนการเรียนรู้จะเกิดความสุข สนุกสนาน และทำสิ่งที่สิ่งที่สร้างสรรคอย่างมีความสุขนั้นจะกลายมาเป็นทรัพย์สินสมบัติ สิทธิสมบัติ ของผู้สร้างอย่างชัดเจน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 กล่าวว่าการจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในการจัดระบบการศึกษานี้จะไม่ พิจารณาแบ่งแยกการศึกษาในระบบโรงเรียนนอกระบบการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียง แตจะถือว่าการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นเพียง วิธีการเรียนการสอนหรือรูปแบบของการเรียนการสอน ฉะนั้นแนวทางใหม่คือสถานศึกษา สามารถจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ และให้มีระบบเทียบโอนการเรียนรู้ทั้ง 3 รูปแบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 6) ดังนั้นจึงเป็นระบบที่เหมาะสมและยืดหยุ่นให้กับ การศึกษาเชิงสร้างสรรค์ค่อนข้างมาก เพราะการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน เท่านั้น แต่การศึกษามีอยู่ทุกๆ ที่อย่างไร้ขีดจำกัด นอกจากนี้ มาตรา 12 ยังเปิดโอกาส ให้คนที่เข้ามาจัดการศึกษานั้นมีมากมาย หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ครอบครัวหรือ สถาบันศาสนา เป็นการลดความแข็งของระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า "ริเริ่ม" และ "สร้างสรรค์" นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ยังมีสาระ ที่โดดเด่นมาก ในมาตรา 22 ที่เปลี่ยนความเชื่อและหลักการเกี่ยวกับผู้เรียนค่อนข้างมาก โดยเชื่อว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ซึ่งหมายความว่าเชื่อในพลังแห่ง การเรียนรู้ของผู้เรียน เชื่อในพลังแห่งการสร้างสรรค์ของแต่ละคน ซึ่งนับว่าเป็นความเชื่อ ที่ยิ่งใหญ่มาก ประการต่อมาเชื่อว่าผู้เรียนแต่ละคนสามารถพัฒนาได้เต็มศักยภาพของ ตัวเองได้ การศึกษาเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ซึ่งกฎหมายได้กำหนดไว้ อย่างชัดเจน และมาตรา 24 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึง เนื้อหาวิชาไว้อย่างสมบูรณ์และชัดเจน และในมาตรา 24(5) กำหนดวิธีการเรียนรู้โดยใช้ กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาพลังแห่งการสร้างสรรค์ให้เป็นระบบ เพราะการวิจัยเป็นการ ทำงานโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ในมาตรา 25 กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่า มิได้จำกัดตายตัวอยู่แต่เพียงในห้องเรียนเท่านั้น สถานที่ต่างๆ เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะก็ถือเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญเช่นกัน ถ้ามอง ว่าการศึกษาคือการสร้างสรรค์และการสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ ดังนั้นความสร้างสรรค์ จะช่วยให้เกิดสิ่งใหม่ๆ และเกิดการพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่งและโลกปัจจุบันจึงเป็นโลก

ของการเรียนรู้โดยการสร้างสรรค์อย่างแท้จริง

ในยุคที่เศรษฐกิจสารสนเทศได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วเช่นในปัจจุบันนี้ การแข่งขันทางด้านต่างๆ มีมากขึ้น สังคมต้องการสิ่งใหม่ๆ แนวคิดใหม่ๆ มาพัฒนา ประเทศเพื่อแข่งขันกับนานาประเทศ การสร้างสรรค์เป็นการดำเนินการในลักษณะต่างๆ เพื่อให้เกิดสิ่งแปลกใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สิ่งที่มีชีวิตเท่านั้นที่จะมีความสร้างสรรค์ ได้การสร้างสรรค์เป็นความคิดระดับสูง เป็นความสามารถทางสติปัญญาแบบหนึ่งที่จะคิด ได้หลายทิศทาง หลากหลายรูปแบบโดยไม่มีขอบเขต นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อสร้าง สิ่งแปลกใหม่หรือเพื่อการพัฒนาของเดิมให้ดีขึ้น ทำให้เกิดผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตน อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตเพียงชนิดเดียวในโลกที่มีความสร้างสรรค์สามารถ พัฒนาตน พัฒนาสังคม พัฒนาประเทศ และรวมถึงพัฒนาโลกที่อยู่ให้มีลักษณะที่ เหมาะสมมากที่สุด ในขณะที่สัตว์ชนิดต่างๆ ที่มีวิวัฒนาการมาเช่นเดียวกับมนุษย์ยังคงมี ชีวิตความเป็นอยู่แบบเดิมอย่างไม่มี การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์อาจไม่จำเป็นต้อง ยิ่งใหญ่ถึงขนาดการพัฒนาบางสิ่งขึ้นมาให้กับโลก แต่มีอาจเกี่ยวข้องกับพัฒนาการ บางอย่างให้ใหม่ขึ้นมา อาจเป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ และในวิถีแห่งการเปลี่ยนจะช่วยให้ การดำเนินชีวิตและสังคมเปลี่ยนแปลงขึ้น

การศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา โดยเฉพาะในสังคมธุรกิจ เศรษฐกิจ ในปัจจุบัน การคิดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ นั้นต้องมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการผลิต การเพิ่มศักยภาพของมนุษย์จึงเป็นหนทางนำไปสู่การสร้างขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างยั่งยืน และการพัฒนามนุษย์ย่อมต้องให้ความสำคัญกับการศึกษา ซึ่งเป็น สิ่งสำคัญมากในการผลิตบุคลากรเพื่อให้พร้อมเพรียงและแข่งขันได้ในสภาพแวดล้อมที่ เปลี่ยนแปลงไป การศึกษาสร้างสรรค์ซึ่งเป็นประสบการณ์จากประเทศที่มีความก้าวหน้า ทางเศรษฐกิจและธุรกิจ มีวิธีการบ่มเพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ จัดการเรียนการสอนและมี ระบบการศึกษาที่ทำให้การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมเจริญรุดหน้าหรือแม้แต่ในยาม ต้องเผชิญกับวิกฤตทางเศรษฐกิจยังสามารถฟื้นฟูและเดินต่อไปได้ ในโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน และครูเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการขับเคลื่อนการศึกษา กล่าวคือ นอกจากจะสอนคน ให้มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการต่างๆ แล้วครูยังจะต้องรับบทบาทในการพัฒนา ประเทศชาติในด้านต่างๆ อีก เช่น ด้านสังคม ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้นครูจึงต้องรับบทหนักทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อสร้างสังคม ในด้านต่างๆ ให้มีความเจริญก้าวหน้า

เมื่อครูเป็นบุคคลสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาสังคมและการศึกษาของชาติ พัฒนาบุคคลในสังคมให้มีความเจริญงอกงามอย่างเต็มที่ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาชาติบ้านเมือง ดังนั้นการพัฒนาครูเป็นการดำเนินงานที่พยายามจะสร้างเสริมความรู้ ทักษะ ความสามารถให้บังเกิดสมรรถนะที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อวิชาชีพ จึงเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพราะการพัฒนาครูจะช่วยพัฒนาคุณภาพ และวิธีการทำงานของครูช่วยประหยัดเวลาและลดความสูญเปล่า ทำให้รู้งานและทำงาน ได้รวดเร็วมีประสิทธิภาพ ทำให้ครูก้าวทันการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ อยู่เสมอโดยเฉพาะ ในโลกยุคปัจจุบันที่กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสารไหลบ่าเข้ามาพรมแดนมาถึงกันอย่างรวดเร็ว ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบและคุณภาพการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ท่ามกลางสภาวะเช่นนี้ จึงเป็นสิ่งท้าทายอย่างยิ่งสำหรับครูในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ครูจึงจำเป็นต้องพัฒนา ตนเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานหรือดำเนิน กิจกรรมในวิชาชีพครูได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการของหน่วยงาน การศึกษา ตั้งแต่โรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และกระทรวงศึกษาธิการ (สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา, 2551)

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่สำคัญในยุคปัจจุบันและอนาคตของ ทุกๆ องค์การ จากความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ซึ่งการนำพาองค์การไปสู่ความสำเร็จได้นั้นจึงต้องมีการแก้ไขปัญหาที่จะเข้ามา กระทบหรือเป็นการมองหาโอกาสที่องค์การจะได้รับเพื่อสร้างความเป็นผู้นำขององค์การ เอาไว้ ล้วนต้องอาศัยความสร้างสรรค์เพื่อผลักดันให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ เมื่อสังคมปัจจุบันที่กำลังเกิดขึ้นในอนาคตเห็นชัดว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง การเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนคือ การแข่งขันที่เกิดขึ้นในสถานการณ์สภาพแวดล้อมที่มีความ สลับซับซ้อนและไร้ทิศทาง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะเป็นสิ่งที่สร้างความแตกต่าง ของการเปลี่ยนแปลงนั้น (กิตติกาญจน์ ปฏิพันธ์, 2555, หน้า 10) จะเห็นได้ว่าผู้นำจะเป็น บุคคลหลักที่จะต้องรับผิดชอบต่อบรรยากาศที่เกิดขึ้น ดังนั้นภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนกระบวนการศึกษาได้อย่างชัดเจน

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูถือว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญและมีพลังยิ่ง ที่ทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขึ้น ผู้นำยุคใหม่ต้องรู้จักคิดวิเคราะห์ เมื่อวิเคราะห์ แล้วต้องคิดสิ่งใหม่ๆ ด้วย และท้ายที่สุดก็จะออกมาเป็นความคิดที่สร้างสรรค์ ทฤษฎี

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ได้รับการพัฒนาโดย Ash and Persall บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “ในสถานศึกษาหนึ่งอาจมีผู้นำได้หลายคน ซึ่งแสดงบทบาทการใช้ภาวะผู้นำในลักษณะต่างๆ มากมาย บทบาทภาวะผู้นำจึงมิได้มีแต่เฉพาะผู้บริหารเท่านั้น” (วิมล จันทรแก้ว, 2555, หน้า 7) และสุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2548, หน้า 79) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า องค์กรที่จะประสบผลสำเร็จจะต้องดำเนินการโดยใช้ความรู้เป็นฐาน (Knowledge-Based Organizational Management) มีการปรับตัวเพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง (Learning Organization) ต้องสร้างความท้าทายให้กับผู้นำในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถในการคาดการณ์ล่วงหน้า และเป็นผู้นำในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ โดยทำให้ทุกคนสามารถแสดงภาวะผู้นำได้อย่างกว้างขวาง ทั้งทั้งโรงเรียนจะเต็มไปด้วยผู้นำที่มีประสิทธิภาพ โดยการเรียนรู้การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม สร้างความสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกันแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ทั้งในสถานการณ์ปกติและสถานการณ์ที่เสี่ยง ผู้นำเชิงสร้างสรรค์จะต้องเพิ่มความท้าทายด้วยการให้ข้อมูลสารสนเทศใหม่ๆ โดยครูซึ่งมีภารกิจหลักในการจัดการเรียนรู้และในอนาคตจะต้องเปิดกว้างสู่การเรียนรู้ใหม่ จะต้องพยายามยกระดับมาตรฐานการทำงานของครูบุคลากรด้วยกันโดยให้แต่ละคนเลือกทำงานหรือแก้ปัญหาที่มีความยากสลับซับซ้อนที่ต้องใช้ความคิดสูง ใช้ความเพียรพยายามสูงและพยายามให้แต่ละคนหลีกเลี่ยงงานหรือปัญหาที่ง่ายซึ่งใครก็สามารถทำได้ ส่งเสริมให้ครูเปลี่ยนแนวคิดในการประเมินผลนักเรียนแบบเก่าที่เน้นการให้คะแนนแก่คนที่ตอบคำถามถูกต้อง ต้องทำตนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เสนอแนวคิดและความรู้ใหม่ๆ ชอบการศึกษา ค้นคว้าความรู้ใหม่ๆ ทางวิชาชีพจากแหล่งวิชาการที่มีอยู่อย่างมากมาย นำมาสนทนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมทั้งกระตุ้นและสนับสนุนให้เพื่อนครูทำเช่นเดียวกับตน ด้วยเหตุนี้ บทบาทของผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูจึงแตกต่างไปจากการเป็นครูในแนวคิดเดิม หากครูที่เป็นผู้จัดการเรียนการสอนสามารถใช้ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในการจัดการเรียนรู้สามารถดึงศักยภาพที่มีในตัวเองออกมาหรือแม้แต่การศึกษาเพื่อพัฒนาตัวเองในด้านภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ก็จะเป็นเปลี่ยนจุดเน้นเดิมที่เน้นเรื่อง กระบวนการสอนของครู (Teaching process) แบบเดิมๆ ไปสู่จุดเน้นเรื่องการสร้างโอกาสการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น ครูจะต้องมีความรู้ความสามารถในด้านกระบวนการคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เป็นคนที่มีจิตคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ แก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง

ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุข สอดคล้องกับแนวคิดของ Bellanca (2001, p. 473) ที่ได้กล่าวว่า การที่ครูมีความคิดสร้างสรรค์ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 47 กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน การศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบประกันคุณภาพภายในและระบบประกันคุณภาพ ภายนอก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 17) สำหรับการประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำมาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย มาตรฐานการศึกษา 27 มาตรฐาน 91 ตัวบ่งชี้ โดยมีมาตรฐานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน ได้แก่ มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์และ มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ครูยังต้องมีความสามารถด้านกระบวนการคิดสร้างสรรค์ เพื่อจะได้นำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เป็นคนที่ยึดถือคิดวิเคราะห์ ตามที่ได้ กำหนดไว้ในระบบประกันคุณภาพการศึกษา แต่เมื่อพิจารณาความรู้ความสามารถ ด้านกระบวนการคิดสร้างสรรค์ของครูปรากฏว่า จากผลการประเมินคุณภาพภายนอก ในรอบแรกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษาสำหรับ โรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวม ของมาตรฐานด้านครู สรุปได้ว่า ร้อยละ 45 ของสถานศึกษาทั้งหมดได้รับการรับรองมาตรฐาน ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 55 ยังไม่ได้รับ การรับรอง โดยที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษาได้ระบุว่า โรงเรียนที่ไม่ผ่านการรับรองมีบทสรุปด้านครูที่ต้องพัฒนา คือ ครูมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ (ธีระ รุญเจริญ, 2550, หน้า 23) และผลจากการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสอง โดยจากรายงานข้อมูลของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินปรากฏว่า ร้อยละ 77.89 ของสถานศึกษาทั้งหมดได้รับ การรับรองมาตรฐาน ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 22.11 ยังไม่ได้รับการรับรอง ซึ่งเหตุผล ที่ไม่ได้รับการรับรองเนื่องจากส่วนใหญ่ไม่ได้มีการนำการบูรณาการมาใช้ในการปฏิบัติงาน

และส่วนใหญ่ไม่ผ่านในมาตรฐานที่ 4 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2551, หน้า 10-11)

จากรายงานผลการติดตามประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2542 จนถึงปัจจุบัน พบว่าจำเป็นต้องมีการต่อยอดเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษาหลายประเด็น เช่น คุณภาพนักเรียนยังมีผลสัมฤทธิ์ที่ต่ำ คุณภาพของครูยังขาดแคลนทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยที่ได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่จำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษารอบที่สอง คือ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2552 - 2561 มีจุดเน้นใน 3 เรื่อง คือ 1) คุณภาพ ได้แก่ คุณภาพของครู คุณภาพของแหล่งเรียนรู้ คุณภาพของสถานศึกษาและคุณภาพของการบริหารจัดการ 2) โอกาส เน้นให้คนไทยทุกคนมีโอกาสต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ และ 3) เน้นการมีส่วนร่วม ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551, หน้า 1) และจากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) รองสองที่พบว่า โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 20,771 โรงเรียน จากจำนวน 32,000 โรงเรียน ไม่ได้มาตรฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550, หน้า 7) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในชนบท นอกจากนี้ยังมีข้อสรุปที่น่าสนใจอีกหนึ่งประเด็น คือ โรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผ่านการประเมินอยู่ในเกณฑ์ที่มีสัดส่วนต่ำคิดเป็นร้อยละ 41.10 เท่านั้น จากสภาพการณ์ดังกล่าว น่าจะเป็นโจทย์ที่ทำนายสำหรับการจัดการศึกษาในปัจจุบัน (อำรุง จันทวานิช, 2547, หน้า 2 - 3) และจากการจัดการศึกษาของโรงเรียนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน พบว่า โดยรวมนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 40.77 จากการสรุปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับปรับปรุง ร้อยละ 24.13 พอใช้ ร้อยละ 56.81 และดี ร้อยละ 19.06 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2, 2544) จากเหตุผลที่กล่าวมานี้ การพัฒนาโรงเรียนจะไม่มีความสำเร็จเท่าที่ควร ถ้าหากครูยังยึดติดกับแนวปฏิบัติเดิมๆ สอนแบบท่องจำมากกว่าจะสอนในด้านความรู้ความเข้าใจให้แก่นักเรียน ครูควรมีการจัดการเรียนการสอนเชิงสร้างสรรค์ เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาความคิด สอนวิธีการสร้างความเข้าใจให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักวิเคราะห์ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ตั้งปัญหาเอง แก้ปัญหาเอง

ครูเป็นพี่เลี้ยงการสอนแบบท่องจำๆ แล้วยกจำๆ ท่องๆ นักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอะไรไม่ได้เลย นักเรียนไม่มีความสุข ผลสัมฤทธิ์นักเรียนไม่ได้ตามเป้าหมาย การสอนของครูต้องสอนให้นักเรียนเป็นคนดีมากกว่าคนเก่ง ดังที่ท่านพุทธทาสบอกว่า “คนดีสำคัญกว่าทุกสิ่ง” แต่ถ้าได้ทั้งนักเรียนเป็นคนดีเป็นคนเก่งนับว่ายอดเยี่ยม ฉะนั้นครูต้องสอนให้นักเรียนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักสังคม รู้จักประเทศชาติ นักเรียนจะเรียนรู้อย่างมีความสุข (วีระ มานะคงศรีชีพ, 2556, หน้า 6)

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับครู เพราะครูจะเป็นต้นแบบและเป็นมาตรฐานให้ผู้อื่นยึดถือและปฏิบัติได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Stoll and Temperley (2009, p. 65) ที่กล่าวว่า การนำเชิงสร้างสรรค์หรือภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการนำผู้อื่นด้วยวิธีใหม่ๆ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ๆ อย่างสร้างสรรค์ ผู้วิจัยจึงสนใจและทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา” นี้ เพราะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ และเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลาเป็นการเปลี่ยนจุดเน้นเดิมที่เน้นเรื่อง กระบวนการสอนของครู (Teaching process) และงานที่มอบหมายให้ครูทำไปสู่จุดเน้นเรื่องการสร้างโอกาสการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อจะได้เป็นรูปแบบในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูและบุคลากรอื่นๆ ต่อไป

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวชี้วัดอะไรบ้าง
2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่เหมาะสมควรมีลักษณะอย่างไร
3. ประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เป็นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบขององค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวชี้วัด ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
3. เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีความสำคัญของการวิจัย ไว้ดังนี้

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
2. ได้หลักการ วิธีการ และแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
3. ได้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
4. ครูกลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ มีพฤติกรรมภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูเพิ่มขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้ คือ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

1.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็น ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สอนในระดับประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนตอนบนรวม 8 จังหวัด 18 เขตพื้นที่การศึกษา ในปีการศึกษา 2557 จำนวน 34,273 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1.2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงสำรวจ ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สอนในระดับประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จำนวน 379 คน จาก 8 จังหวัด 18 เขตพื้นที่การศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาละ 21 คน

1.2.2 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3 ที่สมัครใจและเต็มใจเข้าร่วมการพัฒนา โดยแยกเป็นโรงเรียนขนาดกลางโรงเรียนละ 2 คน และโรงเรียนขนาดเล็กโรงเรียนละ 1 คน รวมจำนวน 14 คน

2. ขอบเขตด้านวิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อถือเป็นหลักสำคัญ

3. ขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัย ประกอบด้วยดังนี้

3.1 ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่ได้

จากแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการและนักการศึกษา คือ กิตต์กาญจน์ ปฏิพันธ์ (2555, หน้า 25) ; เรมวอล นันท์ศุภวัฒน์ (2542, อ้างถึงใน กฤติยา แห่งนาเลน, 2545, หน้า 17) ; สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2548) ; อุดม มุ่งเกษม (2544, อ้างถึงใน สมศักดิ์ กิจธนวัฒน์, 2545, หน้า 11) ; Sternberg and Lubart's (1993, pp. 229–231) ; Biech (1996, p. 7–8) ; Goertz (2000, p. 161) ; Ruth Ash & Maurice Persall (2000, อ้างถึงใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2549) ; Chernin (2001, p. 245) ; David Magellan Horth & Charles J. Palus (2003, pp. 13–15) ; Linda Hammersley–Fletcher and Lynne Croft (2004, p. 11) ; Bennis (2007, p. 2) ; Powell (2008, pp. 158–166) ; Stoll and Temperley (2009, pp. 63–76) and Sousa (2003, p. 34) ได้องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 6 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

3.1.1 การมีวิสัยทัศน์ มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ 2) การเผยแพร่วิสัยทัศน์ และ 3) การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ มี 12 ตัวชี้วัด

3.1.2 การมีจินตนาการ มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ความคิดสร้างสรรค์ และ 2) อารมณ์ขัน มี 12 ตัวชี้วัด มี 12 ตัวชี้วัด

3.1.3 การมีแรงจูงใจ มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ความต้องการ และ 2) แรงขับ มี 10 ตัวชี้วัด มี 10 ตัวชี้วัด

3.1.4 ความยืดหยุ่น มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ และ 2) การคิดอิสระ มี 9 ตัวชี้วัด

3.1.5 ความสามารถในการแก้ปัญหา มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) สถิติปัญญา และ 2) ประสบการณ์ มี 10 ตัวชี้วัด

3.1.6 การปฏิบัติสู่เป้าหมาย มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ความสามารถภายในตัวบุคคล 2) การให้ข้อมูลย้อนกลับ และ 3) ความท้าทาย มี 10 ตัวชี้วัด

3.2 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ที่ได้จากแนวคิดและทฤษฎีของนักวิชาการและนักการศึกษา คือ วิศิษฐ์ มุ่งนากลาง (2555, หน้า 154–155) ; อนันตดา ชาวนา (2555, หน้า 140–141) ; ศิริพร กุลสานต์ (2557, หน้า 221–224) ; รัตติยา พร้อมสิน (2559, หน้า 179–196) และ Dessler (2002, pp. 134–155) ได้รูปแบบการพัฒนา ประกอบด้วย 6 ส่วน ดังนี้

3.2.1 หลักการของรูปแบบ

3.2.2 ความมุ่งหมายของรูปแบบ

3.2.3 เนื้อหาของรูปแบบ

3.2.4 กระบวนการของรูปแบบ

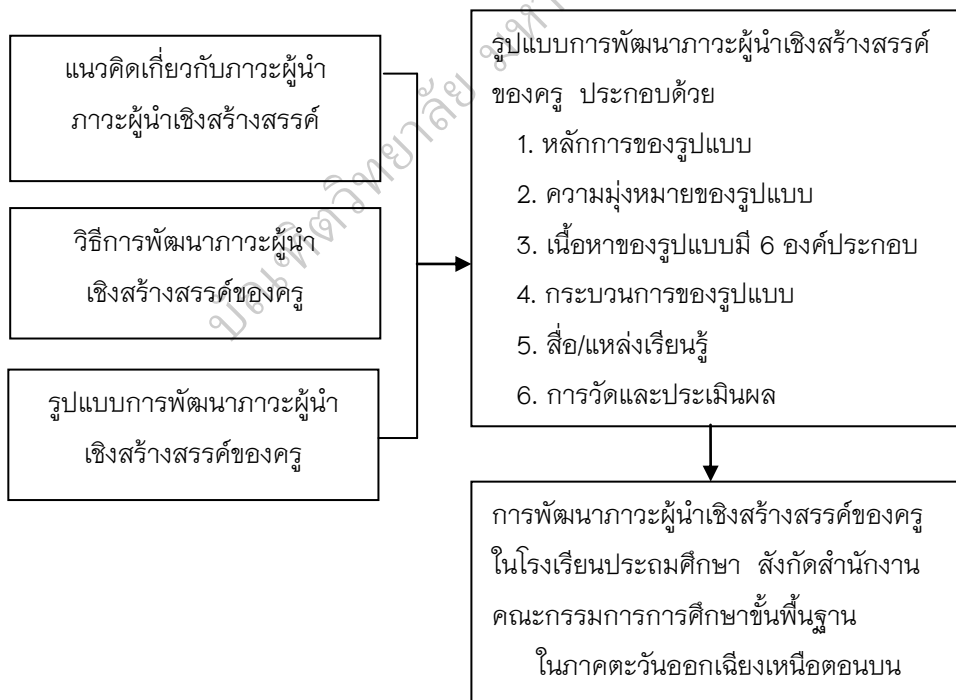
3.2.5 สื่อ/แหล่งเรียนรู้

3.2.6 การวัดและประเมินผล

4. ขอบเขตด้านเวลา ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2559

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ผู้วิจัยสามารถสรุปและเขียนเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะของการวิจัย ไว้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู หมายถึง คุณลักษณะของครูที่แสดงถึงความสามารถเชิงสร้างสรรค์ในด้านการมีวิสัยทัศน์ การมีจินตนาการ การมีแรงจูงใจ ความยืดหยุ่น ความสามารถในการแก้ปัญหาและการปฏิบัติสู่เป้าหมาย

1.1 การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง การแสดงออกของครูให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียน สามารถวิเคราะห์บริบทสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในโรงเรียนสู่ระบบการศึกษา มีโอกาสได้เสนอแนะวิสัยทัศน์ให้กับเพื่อนร่วมงาน มีแนวคิดในการนำวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติได้จริง เป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดการเรียนรู้และสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียนไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การสร้างวิสัยทัศน์ 2) การเผยแพร่วิสัยทัศน์ และ 3) การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ มี 12 ตัวชี้วัด

1.2 การมีจินตนาการ หมายถึง การแสดงออกของครูให้เห็นถึงการจัดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ มีการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้สื่อการสอน เทคนิคการสอนใหม่ๆ สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้เป็นประโยชน์ ครูมีความสุขและเต็มใจสร้างสรรค์ในงานที่ทำ มีความช่างคิดช่างฝัน มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่คิด ไม่เน้นกฎระเบียบแบบแผนมากเกินไป รวมทั้งการกระตุ้นเพื่อนครูให้สร้างแนวคิดใหม่ๆ วิธีการใหม่ๆ ในการพัฒนาตนเองจนนำไปสู่การปฏิบัติที่เห็นผลเชิงประจักษ์ มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ความคิดสร้างสรรค์ และ 2) อารมณ์ขัน มี 12 ตัวชี้วัด

1.3 การมีแรงจูงใจ หมายถึง การแสดงออกของครูให้เห็นถึงความรัก ความศรัทธาและตระหนักในการวิชาชีพ ได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม มีการจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน มีความกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน แสวงหาความรู้หรือประสบการณ์ต่างๆ ให้พร้อมในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ สร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนร่วมงานและสร้างแรงบันดาลใจให้กับเพื่อนร่วมงานในการปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จ สร้างแรงจูงใจในด้านการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสนใจเรียนและสนุกกับการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น เกิดการพัฒนาทั้งครูผู้สอนและนักเรียน ส่งผลให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ความต้องการ และ 2) แรงขับ มี 10 ตัวชี้วัด

1.4 ความยืดหยุ่น หมายถึง การแสดงออกของครูให้เห็นถึงการเข้าใจตัวเองมากขึ้นพร้อมทั้งเข้าใจเพื่อนร่วมงาน รวมถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนด้วย มีการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างในการปฏิบัติงาน คิดโดยพิจารณาอย่างรอบด้านไม่ยึดติดกับหลักเกณฑ์ใดหลักเกณฑ์หนึ่ง สามารถปรับตัวให้ทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่ทันสมัย ใช้สื่อเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน รวมถึงการจัดบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอนให้เข้ากับบริบทหรือสภาพแวดล้อมนั้นๆ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ ส่งผลให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ และ 2) การคิดอิสระ มี 9 ตัวชี้วัด

1.5 ความสามารถในการแก้ปัญหา หมายถึง การแสดงออกของครูให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือการแก้ไขปัญหาของโรงเรียน สามารถเข้าใจความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับภารกิจของโรงเรียน สามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างหลากหลายและสร้างสรรค์ มีการนำความรู้และเทคนิควิธีการจากการศึกษาค้นคว้าความรู้ต่างๆ มาเปรียบเทียบกับปัญหาที่มีอยู่และพร้อมหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนทำให้เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ สามารถทบทวนประสบการณ์ในอดีตเพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานในอนาคต สามารถเป็นที่ปรึกษาของเพื่อนครูและเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนได้ เข้าใจปัญหาของนักเรียนแต่ละคนมากขึ้น พร้อมทั้งมีการวางแผนในการพัฒนานักเรียนแต่ละคน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ ส่งผลให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล มี 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) สถิติปัญญา และ 2) ประสบการณ์ มี 10 ตัวชี้วัด

1.6 การปฏิบัติสู่เป้าหมาย หมายถึง การแสดงออกของครูที่มุ่งมั่นและพัฒนาตนเองและเพื่อนครูไปสู่ครูมืออาชีพ สามารถตั้งเป้าหมายในการทำงานที่ท้าทายความสามารถที่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้พร้อมหาแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้นๆ มีความคิดเชิงบวกเกี่ยวกับทุกๆ งานที่ได้ลงมือปฏิบัติและมองเห็นโอกาสในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเชี่ยวชาญของตนเอง สามารถใช้เวลาในการจัดการกับงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนในการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้บรรลุผลตามหลักสูตรและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มี 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ความสามารถภายในตัวบุคคล 2) การให้ข้อมูลย้อนกลับและ 3) ความท้าทาย

มี 10 ตัวชี้วัด

2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู หมายถึง โครงสร้างของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

2.1 หลักการของรูปแบบ หมายถึง แนวคิดที่ใช้เป็นหลักในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา โดยยึดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู

2.2 ความมุ่งหมายของรูปแบบ หมายถึง วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้บรรลุผลของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วย 1) เพื่อให้มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู 2) เพื่อให้เกิดความตระหนักและเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู 3) เพื่อให้มีการพัฒนาพฤติกรรมและเกิดทักษะปฏิบัติที่ดีตามรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู

2.3 เนื้อหาของรูปแบบ หมายถึง เนื้อหาสาระที่เป็นองค์ความรู้ในเอกสารประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 6 ชุดการพัฒนา ประกอบด้วย ชุดที่ 1 การมีวิสัยทัศน์ ชุดที่ 2 การมีจินตนาการ ชุดที่ 3 การมีแรงจูงใจ ชุดที่ 4 ความยืดหยุ่น ชุดที่ 5 ความสามารถในการแก้ปัญหา และชุดที่ 6 การปฏิบัติสู่เป้าหมาย

2.4 กระบวนการของรูปแบบ หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครู แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ ระยะที่ 2 การฝึกปฏิบัติจริง และระยะที่ 3 การประเมินผล มีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา ด้วยการอบรม มีวิทยากรมาให้ความรู้ การสอนแนะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกัน การอภิปรายแสดงความคิดเห็น สรุปองค์ความรู้ร่วมกัน

2.4.2 การฝึกปฏิบัติจริง หมายถึง ครูผู้สอนที่เข้ารับการพัฒนาได้รับความรู้จากวิทยากร และสามารถนำความรู้และแนวทางปฏิบัติไปปฏิบัติจริง

2.4.3 การประเมินผล หมายถึง การประเมินพฤติกรรมการภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา โดยมีการประเมินก่อนการพัฒนา ระหว่างการพัฒนาและหลังการพัฒนา

2.5 สื่อ/แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ครูผู้สอนในสถานศึกษาที่เข้ารับการพัฒนาได้ศึกษาหาความรู้และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

2.6 การวัดและประเมินผล หมายถึง วิธีการวัดเพื่อประเมินพฤติกรรมการภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูโดยมีการประเมินพฤติกรรมก่อนการพัฒนา ระหว่างการพัฒนาและหลังการพัฒนา

3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน หมายถึง จังหวัดที่ตั้งอยู่บนแอ่งสกลนคร มีทั้งหมด 8 จังหวัด ได้แก่ นครพนม มุกดาหาร สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี เลย และบึงกาฬ

4. ครูผู้สอนในสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จำนวน 8 จังหวัด 18 เขตพื้นที่การศึกษา

6. ประสิทธิภาพของรูปแบบ หมายถึง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน พิจารณาจาก

6.1 ความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ

6.2 พฤติกรรมที่แสดงถึงภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของครูทั้ง 6 องค์ประกอบ ที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากการพัฒนา